

בית יעקב

סוכה בכל הרפסת

סוכה על עמודי מתכת

חיתקן על הקיר לברכת החזון

סלון (חדר שבת)

מאת דינה חלוץ

אם אתם חילונים, סביר להניח שתחירי שו מופתעים בהיכנסכם לבית החדש. הכול – מבנה החדרים, הריהוט והסגנון הכללי – שונה לחלוטין ממה שאתם מבינים. למעשה, דירה ישראלית ממוצעת רומה יותר לדירה של משפחה חרדית מאשר לדירה של משפחה חרדית בכני ברק.

עיקר השוני הוא בריהוט ובסידור הבית. בניגוד לבתים חילוניים, הבית החרדי בדרך כלל נטול ספות וכורסאות (מה שאנחנו מכנים "מערכת סלון ניה"), ואת רוב חדר המגורים תופס שולחן האוכל, שלידו ניצב ארון ספרים גדול, ללמד על למדנותו של בעל הבית ולהפנינה. סמוך לחדר המגורים יש פינה המיועדת לנטילת ידדים, במטבח מותקנים שני כיורים, ובחדר השינה מחלקת שידה את המיטה הווגית לשני חלקים (למניעת מגע בעת הנידוד).

גם הקירות נראים אחרת. תמונות של רבנים וקדושים מפארים אותם, מתוך כוונה להזכיר לבני המשפחה את מחויבותם למילוי המצוות ואת שאיפתם לנסות ולהגיע קרוב עד כמה שאפשר למדרגה הרוחנית בה נמצא הצדיק שתלוי על הקיר. תמונות קטנות הכוללות נסחים של ברכות או של תפילות תלויות במקומות נוספים ברירה. במטבח, מעל שולחן האוכל או ליד דלפק האבוי לה, נהוג לתלות את "סדר ברכת המזון", שאותה נוהגים לומר בסיום הארוחה. מעל לכיור נטילת הידדים נהוג לתלות את ברכת "אשר יצר", אותה יש לומר ביציאה מהשירותים, ובחדרי הילדים תלויות תפילת "שמע ישראל" ו"המלאך".

"מעבר לפרקטיקה ולאמננט הקישוטי, הברכות התלויות מזכירות כי מי שחי ברירה הוא מחויב לאלוהיו בכל רגע ורגע", מסבירה ד"ר הרס חנני, שכתבה דוקטורט בנושא "תרבות הדיור והמגורים בחברה החרדית האשכנזית בישראל", במסגרת החוג ללימודי ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה. עם זאת, מממצאי המחקר שלה עולה כי ההשפעה החילונית חררה גם לתחום עיצוב הבית החדש, והשינויים ניכרים כמעט בכל חרדי הבית.

"כשנים האחרונות יש חידושים בקרב חלק מהמשפחות החרדיות, בעיקר הצעירות", היא מבהירה. "למשל, בחדר המרכזי והחשוב של הבית, 'חדר השבת' (הסלון), ניתן לראות היום גם ספות וכורסאות, נוסף לשולחן השבת ולארון הספרים. אפשר לראות גם חלק ממנעמי החיים של המאה ה-21, כלומר, אבזורים ומכשירי חשמל שאין כל קשר ביניהם לבין חדת. מרבית המכשירים והאביזרים האלה לא עומדים כבתירה להלכה ולמסורת

היהודית, וחלקם עברו 'גזיר' והתאמו לשימוש החדשים. מיעוטם, כמו המחשב והאינטרנט, עדיין נלחמים על מקומם."

סורנים עם סיבה

ד"ר חנני ביקרה במשך שלוש שנים בבתייהן של משפחות חרדיות רבות, נחשפה לאורחות חייהן, והצליחה ליצור יחסי אמון וקרבה כאלה שאפשרו לה לתעד ולצלם תמונות אינטימיות מחייהן. ה"הכשר" הושג על ידי המלצות, לאחר שבנו המחקר שלה עבר מפה לאוזן. לפנישות היא באה בלבוש צנוע, בכיסוי ראש, ללא איפור ותכשיטים ובציפורניים גוזזות, על אף שראגה להבהיר לבנות שיחה שהיא חילונית. "הגעתי ארוזה למופת", היא מחייבת.

● **בחילונית, למה בחרת חוקא בנושא הזה?**
"מתוך עניין טהור. מבחינתי, העולם הזה נראה מסתורי מאוד, אבל כשנכנסתי פנימה גיליתי שביסופו של דבר כולנו דומים. לכולנו אכפת מהילדים שלנו, כולנו רוצים להתפרנס בכבוד וכולנו רוצים חיים טובים. איך שאנחנו בוחרים לעשות את זה, זה מה שעושה את ההבדל."

● **העובדה שאת אישה עזרה לך במחקר?**
"ברור. חוקר גבר לא היה יכול לעשות את הניסוח הזה. עיקר המפגשים שלי היו עם נשים, והן לא היו מרברות עם גבר ומארחות אותו בביתן."

● **מה הבי הפתיע אותך במחקר?**
"ההשפעה של הילדים על כל אורחות החיים. הם משפיעים על עיצוב הסביבה, כי צריך לתכנן ליד כל בניין כמה גני משחקים כיוון שבכל בניין מתגוררים עשרות ילדים; הם משפיעים על הצריכה החרדית, כי יש סכום מוגבל של כסף אבל חלק ניכר ממנו הולך על מוצרים המיועדים להם; הם משפיעים על השוק הפיננסי, כי חוסכים להם מרגע שהם נולדים כדי שאפשר יהיה להשאיר אותם; וכמוכן, הם משפיעים על עיצוב הבית. "ברחב החרדי רואים המוני ילדים, גם ברחוב עצמו וגם כשהם מציצים מהחלונות. אין שם חלון ללא סורגים, ולא כרי למנוע פריצות, אלא כדי להגן על הילדים. במיוחד נפוץ הנוהג להניח את הילדים לברם על המשטח הקטן שנוצר בין הסורגים לבין החלון, כך שהסורג מתפקד כולו תינוק קטן ואמא מתפנה לעיסוקיה".

איך קונים דירה?

הדבר הראשון שהיהודי החרדי בורק לפני שהוא קונה רירה זה סמיכותו של מוסר לימודים ואוי לאב המשפחה, ואם הוא אבוקר – חשוב גם והמשך

"במיוחד נפוץ הנוהג להניח את הילדים לבדם על המשטח הקטן שנוצר בין הסורגים לבין החלון, כך שהסורג מתפקד כלול תינוקות ואמא מתפנה לעיסוקיה"

צילום: איתור רותם

הדס חנני. "חוקר גבר לא היה יכול לעשות את המחקר הזה"

נפרדים לכנים ולבנות, גם אם יש בן אחד ושבע בנות. בעבר, הקירות והרהיטים בחדרי הילדים היו תמיד לבנים, אבל היום כבר מקובל לצבוע את חדר הבנים בתכלה ואת חדר הבנות בוורוד, וגם בריחוק עצמו מובלטים אלמנטים קישוטיים בצבעים עליונים.

● צריך אומץ בשביל להיות הראשונה שצוֹבעת את חדר הבנות בוורוד?

"כן, כי צבעוניות יוצרת בולטות שאינה רצויה, ויש בה אלמנטים ארוטיים שאינם מקור בלים. האידיאל הוא שכולם יהיו זהים בלבוש, בדרך החיים, בהשכלה, בהתנהגות וברעות. שוני וייחודיות נתפסים כדבר רע."

● למה המאסכה בעיצוב התחילה הונקא בחי דרי הילדים?

"כי את זה לא רואים. אם יעשו צבע בסלון או במטבח, כולם יראו וזה לא מקובל. אבל כרגע שהתחילו לצבוע בחדרי הילדים, זה כבר גלש גם למטבח ולסלון. אם פעם היו תלויות בסלון רק תמונות של רבנים וקדושים, היום כבר אפשר למצוא שם גם תמונות נוף וטבע. לא שום דבר פיגורטיבי, חלילה, אבל יש ניסיון לקשט, לשים פרחים. המטבח כבר לא רק לבן, אבל בשלב זה עדיין שומרים על סולידיות עם צבעים פסטליים בחורים."

טמבלוויזיה ואינטרנט

שני מכשירים מודרניים מדירים שינה מעיני הרבנים: הטלוויזיה והמחשב. הטלוויזיה נאסרה לשימוש לפני שנים רבות, והיא ממונה "מכשיר השיקוצים" וגם "טמבלוויזיה". רוב הציבור החרדי אכן מקבל את ההוראה ומקיים אותה, אבל במשפחות מודרניות אפשר למצוא טלוויזיה המוסתרת היטב בארון בחדר השינה.

"בשום בית חרדי לא תמצאי טלוויזיה, אבל זה לא אומר שהיא לא קיימת", אומרת חנני. "היא מסתגלת לאט לאט, אבל זה סדר גדול, שלפעמים גם הילדים לא יורעים שיש טלוויזיה בבית."

המחשב נכנס למגזר החרדי ברלת האחורית ככלי המאפשר פרנסה. בתור שכוח, הוא זכה

סוג ה"כולל" (הלכה, גמרא או קבלה), הרב המכהן בו וגובה ההכנסה הצפוי מהלימוד שם. דבר חשוב נוסף הוא קיומם בסביבה של מוסדות חינוך לילדים התואמים את הורם החרדי שאליו משתייכת המשפחה. גם לסביבה הקרובה יותר ניתן משקל, ומשפחה חרדית תבדוק את "הרמה הרוחנית והחי"רדית" של דיירי הבניין ולא תקנה דירה אם השכנים אינם דומים לה.

"בערים החרדיות החרשות יש ועדות אכלוס, על אף שהן מנוגדות לחוק", אומרת חנני. "מי שמעוניינים לגור בעיר עומדים לשיפוט הוועדה, ורק אם היא מאשרת, הם יוכלו לקנות את הדירה. הקריטריונים של הוועדות האלה חסויים, כיוון שחלק גדול מהן הן פועל יוצא של הרצון לצמצם את כמות הספרדים בעיר. בחברה החילונית לא יעלה על הדעת שמישהו יעז לעשות דבר כזה, אבל בתוך הציבור החרדי-האשכנזי יש אהדה גדולה לעניין הזה."

היהודי החרדי יורא שקיימים חמישה אלפי נשים ברירה בטרם ירכוש אותה: מחסן, מרפסת פתוחה, אמבטיה, שני כיורים במטבח ופינת נטי לתי ידניים מחוץ לחדר הרחצה.

המחסן נחוץ לצורך אחסון הסוכה, שאינה בנויה ממוטות ברזל ובדים, כמו שאנחנו מכירים, אלא מפלטות עץ גדולות. אם אין מחסן - יקשי רן את הסוכות לעמודי הבניין. המרפסת הפתוחה נחוצה כדי להקים בה סוכה תחת כיפת השמים, שתהיה, לשם הנוחיות, צמודה לדירה ולא כחצר המשותפת של הבניין. האמבטיה מאפשרת לאישה להכין את עצמה לקראת הטבילה במקווה ("ההכנה לטבילה יכולות להיעשות גם במקווה, וכך הן נעשו בשנים עברו, אבל רוב הנשים מעדיפות לעשותן בפרטיות ובנוחות בביתן").

בנוסף לכל אלה, ליר הבנייה ייותר כמעט תמיד חלק מהקיר ללא צבע וטיח - בדרך כלל כגודל חצי מטר על חצי מטר - זכר לחורבן בית המשדש.

צבע בחדר הילדים

על פי נתונים סטטיסטיים שמציגה חנני, בעוד באוכלוסייה היהודית שטח דירה ממוצע עומד על 104 מ"ר, במשק בית חרדי הגדול הוא 94 מ"ר. מספר החדרים דומה (3.7 באוכלוסייה היהודית הכללית ו-3.6 באוכלוסייה החרדית), אך בצפיפות הריוור יש הפרש ניכר: באוכלוסייה החילונית מדובר בנפש אחת לחדר, ואילו באוכלוסייה החרדית מדובר ב-1.4 נפשות לחדר ובאזורים מסוימים אפילו 1.9 נפשות לחדר.

עיצוב הבית וקישוטי אינם עומדים בראש סדר העדיפויות של האדם החרדי לא רק בגלל היעדר אמצעים כלכליים, אלא - וכעיקר - בשל התייחסות כי העולם הזה הוא ארעי, והעולם הבא הוא הקבוע. עם זאת, העולם החרדוני והאפור, שלא מאפשר ביטוי אסתטי, משתנה והולך. תחילה הוכנס הצבע לחדרי הילדים, וכשזה עבר בשלום, גלשה הצבעוניות גם לשאר חדרי הבית.

בהתאם לכללי הצניעות, במגזר החרדי מעדיף פים להפריד בין המינים בכל תחומי החיים, וכך גם לגבי הסדר והלינה: בכל בית מקצים חדרים

שהמושג "פנאי" אמור להיות זר להם. עיקר פעילויות הפנאי מובלות על ידי נשים ומיוערת לנשים. הגברים לא יכולים להרשות לעצמם להצהיר על פנאי, שכן הפנאי כולו אמור להיות מוקדש ללימוד תורה.

● מה בוללת תרבות הפנאי החרדית?

"אם פעם אירועים משפחתיים כמו חתונות ובר מצוות היו הבילוי היחיד, היום יש מגי וזן גדול. הרבה נשים הולכות לחדרי כושר, על אף שטיפוח הגוף מנוגד לתפיסה החרדית, הן הולכות לחוגים ולקורסים כמו ציור, התעמלות ופסיכולוגיה, ויש אפילו חוג בנושא הקשר שבין חמות וכלה. בשנים האחרונות יש פריחה של זמירות חרדיות שמופיעות בפני נשים, בדרך כלל קוראים להן 'ערבי תרומה'. יש הצגות תיאטרון של נשים בפני נשים, ויש תעשייה שלמה של סרטים חרדיים, בעיקר לילדים. כמוכן שיש סרטים לבנים וסרטים לכנות ואין עירוב, אבל בכל זאת זה משהו שלא היה קודם.

"לאחרונה הם גם הולכים למסעדות, מה שלא עשו בעבר. עד לפני מספר שנים שומר מצוות ארוק לא נכנס למסעדה, אלא אם כן נקלע לעיר זרה וגווע ברעב. ישיבה במסעדה נחשבה למעשה זול, וגם בושה גדולה לבלבוסטע שכנראה לא יודעת לבשל. אבל היום, בהשראת תרבות המסעדות החרדית האמריקאית והקריצה הכללית אל העולם שבחוץ, מגיעים רבים מהם למסעדות גלאט, ואפילו לא מתביישים".

להתעלמות הרבנים, הציבור, שלא שמע איסור מפורש, הבין שזה בסדר וקנה מחשבים רבים. תוך זמן קצר החלו המחשבים הביתיים - באמצעות הציבור לאינטרנט - לשמש מעין טלוויזיה. סרטים רבים הורדו מהאינטרנט ובמקביל התפתחה תעשיית סרטים חרדית. בנוסף, כרחוב החרדי רואה אור לאחרונה ה"סידיש", דיסק המבוסס על קונספט של תוכנית טלוויזיה שעוסקת במגוון תחומי אקטואליה ולייף סטייל. ה"סידיש" יוצא אחת לחודש, נמכר בחמישה שקלים וזוכה לפורפולריות רבה.

צערים קשים ננקטו כדי למגר את המחשב מתיי הקהילה החרדית. כחלק מהחסידיקות אסרו הארמו"רים את הכנסת המחשבים לבתים, אך התירו להשתמש בהם במשרדים לצורך פרנסה. מי שחייב לעבוד בבית, צריך להירשם אצל אחד משלושת "רבני המחשב", ומי שחייב אינטרנט יתחבר אליו רק בחדר עבודה שאינו בכית ורק אחרי אישור חתום מאחד משלושת רבני המחשב. התחייבות החסידיים לקבל את ההוראה היא תנאי ללימוד הילדים במוסדות החינוך. "ולמרות כל הצערים, נראה שהרבנים מכינים כי הם יאחרו את הרכבת", אומרת חנני.

תרבות פנאי חדשה

המחשב האיץ כניסתן של נורמות נהנתניות ותרבות פנאי לכל ארחות החיים החרדיים, הגם

לאישה החרדית יש הרבה כוח

התייחסות נרחבת הקדישה ד"ר הדס חנני במחקרה לאישה החרדית. מהמחקר עולה שלאישה החרדית יש פחות ילדים, היא מטופחת יותר, מודרנית יותר, נהנתנית יותר, ו... כן, גם פמיניסטית יותר, הגם ששום אישה חרדית שפיה לא תסכים להוציא מפיה את המילה הזו.

התמורות הגדולות ביותר שנמצאו במחקר נוגעות בעיקר לנושאי הלייף סטייל, תחום בלעדי של האישה במגזר החרדי, ביניהם תכנון המשפחה, עיצוב הבית, טיפוח אישי וביוליים מחוץ לבית. תתפלאו, אבל גם את הירידה הדרסטית (כ־60 אחוז) בכמות המעשנים מקרב הגברים החרדיים ניתן לזקוף לזכותה. מתברר שגזירות חרדיות אינן מעוניינות להתחתן עם גבר שמעשן (זה מסריח, מסוכן, בזבזני), והגברים, שגילו עד כמה העישון מפריע לשירוף, פשוט הפסיקו.

ה'בלבוסטע' היא עדיין מושג מרכזי בחברה החרדית, ועל פיו נמדדת האישה, ועם זאת מתברר ששנים רבות במגזר מעסיקות עוזרות בית לפחות פעם בשבוע, בעיקר לעבודות הקשות (ולעולם לא לניקיון המטבח, מחשש שהעוזרת תשבש את נהלי הכשרות). הגם שהיא מוגדרת כ"עוזר כנגד", ולא כשותפתו של הבעל להנהגת המשפחה, כל צעד בבית ייעשה רק בהסכמתה של האישה.

"ישאלו אותה אם לעבור דירה ליישוב חדש, ישאלו אותה מלכתחילה אם היא מסכימה לשירוף, ולאחר החתונה היא תקבע כמקרים רבים אם הגבר ילך עם הפאות בחוץ או מתחת לכובע. היא יכולה גם לקבוע, לפעמים אפילו בניגוד לרעת בעלה, היכן ילמדו הילדים", מסבירה חנני.

● חופשתה?

"לא חשבתי שלאישה החרדית כל כך הרבה כוח. בחברה החילונית הנשים החרדיות נתפסות כמסכנות, מנוצלות, מושפלות, ואין לזה שום קשר למציאות. בשקט בשקט, בלי שלטים ובלי הצהרות, הן מחוללות שינויים גדולים, ואני אפילו לא בטוחה שהן מודעות לכך".

● איזה שינוי הבו משמעותי הן הובילו?

"לנשים החרדיות, שמסרבות לקבל את הדין האוסר על שימוש באמצעי מניעה, יש דרך מתחכמת מאוד להגביל את הילודה. הן פשוט דוחות את הטבילה במקוה ביומיים-שלושה, עד אחרי ימי הביוץ שלהן, וכך הן מונעות היריון. אף אחד לא יודע את זה, אפילו לא הבעל. הן מרווחות לבעל שהן עדיין לא נקיות חוץ".

● אם כך, יוצא שהמשפחות החרדיות הולכות וקטנות.

"זה נכון. אם לנשים בנות 40-50 יש עשרה ילדים בממוצע, אצל הצעירות יותר רואים שיש איזושהי שליטה. פתאום רואים שיש מרווחים של שנתיים-שלוש בין הילדים, וברור שהנעשה באיזושהו אמצעי הגנה".

● אז במסגרת השינויים שהאישה מובילה אפשר למנות גם את צמצום הילודה בחברה החרדית.

"כן, זה אחד השינויים הגדולים".